

Samhällskontrakt som politiskt vapen

En analys av mediedebatt och riksdagsmotioner 2000–2020

Christian Ståhl

The social contract as a political weapon: an analysis of Swedish media debates and parliamentary motions 2000-2020

This article analyses the use of the concept of social contracts in Swedish political debate. The material consists of 1287 articles published in twelve Swedish newspapers from 2000 to 2020, and 124 parliamentary motions, analyzed through quantitative and qualitative content analysis. The results show that the use of the concept increased significantly during the period, with a peak in 2018, an election year. The concept can be used to almost any political end, supporting parties' traditional ideological positions, but the increased use follows a general increase in political focus on crime and immigration. Conservatives use the concept to argue for tougher policies toward criminals, lower taxes, and a stricter welfare system, while social democrats argue for more focus on the welfare state and building a stronger sense of community. It is concluded that the social contract is a relatively neutral political weapon that can be used with different ideological ammunition.

Inledning

Samhällskontrakt som begrepp har en lång idéhistoria, som kan spåras tillbaka till antiken och Platon (Gough 1957). Hos de tänkare som oftast förknippas med begreppet – exempelvis Hobbes, Locke och Rousseau – använts det som ett sätt att definiera former och principer för styrning, samt för att beskriva relationen mellan stat och medborgare och de förväntningar, plikter och rättigheter människor kan antas ha i relation till samhället (Lessnoff 1990). I

Christian Ståhl är verksam vid Avdelningen för pedagogik och sociologi, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet.
E-post: christian.stahl@liu.se

moderna filosofiska sammanhang – som hos Rawls (1971) – används det som ett tankeexperiment för att etablera moraliska principer om rättvisa. I allmän debatt har begreppet ofta använts i enlighet med denna tradition men då som en metafor för olika sätt att organisera samhället (Ståhl 2023). Begreppet är också vanligt i politisk debatt, där ett retoriskt grepp kan vara att hävda att samhällskontraktet är brutet och behöver återupprättas (Lessnoff 1990). Bakom sådana retoriska figurer döljer sig ofta olika politiska idéer och tolkningar, både när det gäller vem som har brutit samhällskontraktet och vad man skall göra för att återupprätta det.

Begreppet samhällskontrakt används i debatter därför ofta som ett politiskt vapen för att framhålla en viss uppfattning om samhället – och samtidigt klä ett ideologiskt gods i en retoriskt tilltalande språkdräkt. Här kan olika partier även tänkas företräda olika tolkningar av samhällskontraktet – de kan, så att säga, använda samma typ av vapen, men med olika ammunition.

Syftet med denna artikel är att beskriva hur begreppet samhällskontrakt har använts i svensk media och i riksdagsmotioner under 2000-talet, med fokus på vem som nyttjar kontraktsterminologin, hur ofta och i vilka sammanhang, och för vilka syften. Hur de svenska partierna förhåller sig till kontraktualistiska resonemang om samhällsproblem och lösningar kan säga oss något om ifall de delar grundläggande politiska värderingar eller ej.

Metod och material

Underlaget för denna artikel är artiklar från svenska nyhetsmedier samt riksdagsmotioner. I undersökningen ingår tolv dagstidningar, som tillsammans ger god spridning avseende både nationell och regional press med olika politisk hemvist. Dessa är:

- *Aftonbladet* (oberoende socialdemokratisk)
- *Dagens Industri* (oberoende)
- *Dagens Nyheter* (oberoende liberal)
- *Dala-Demokraten* (fristående socialdemokratisk)
- *Expressen* (obunden liberal)
- *Göteborgs-Posten* (oberoende liberal)
- *Nerikes Allehanda* (oberoende liberal)
- *Svenska Dagbladet* (obunden moderat)
- *Sydsvenskan* (oberoende liberal)
- *Västerbottens-Kuriren* (frisinnad liberal)
- *Östersunds-Posten* (centerpartistisk)
- *Östgöta Correspondenten* (oberoende borgerlig)

Endast tryckta artiklar togs med, eftersom webbartiklarna oftast var dubletter av det tryckta materialet.

Riksdagsmotionerna var 124 till antalet. Eftersom de var så pass få före år 2000 inkluderades även de äldre motionerna i analysen. Samtliga motioner identifierades genom en sökning på Sveriges riksdags webbsida.

Materialet har genomgått en deskriptiv innehållsanalys av såväl kvantitativ som kvalitativ art (Bryman 2018) och har bearbetats med hjälp av den sökstrategi som beskrivs nedan.

SÖKSTRATEGI

För att undersöka i vilken utsträckning uttrycket ”samhällskontrakt” används i den offentliga debatten, och av vem, så genomfördes en sökning i Mediearkivet efter förekomsten av såväl begreppet som systerbegreppet *samhällsfördrag* (det senare användes av Rousseau och förekommer ibland även i nutida texter) under perioden 2000–2020.

I sökningen exkluderades däremot uttrycket ”socialt kontrakt” eftersom en preliminär sökning visade att det gav färre specifika träffar: många av artiklarna handlar exempelvis om bostadskontrakt för socialt utsatta grupper.

Totalt identifierades 1287 artiklar efter att sökresultaten rensats från dubletter (på grund av att artiklar registrerats två gånger, eller att samma artikel varit publicerad i flera tidningar, exempelvis i flera regionala dagstidningar inom samma koncern). Reportage uppdelade på flera artiklar publicerade på samma dag räknades som en artikel. Samma nyhet i flera tidningar, exempelvis en TT-nyhet eller en rapportering från en politisk debatt som använder samma citat från samma person betraktades också som dublett.

KVANTITATIV INNEHÅLLSANALYS

De insamlade artiklarna lästes, kodades och kategoriserades. Kodningsschemat bestod av tre frågor:

1. Vad är det för typ av artikel?
2. Vem använder begreppet? (Avsändaren är inte nödvändigtvis den person som skrivit artikeln. I nyheter, reportage eller ledartexter kan politiker eller andra använda begreppet, och då har det kodats efter den person som uttalar sig.)
3. Vilket är artikelns huvudsakliga fokus? (Kodades med upp till tre olika fokus per artikel. I analysen har endast huvudfokus använts.)

Vid kodningen växte ett kategorisystem fram successivt, som kom att omfatta tre artikelkategorier, fem typer av avsändare och elva sorters artikelfokus (tabell 1). Den initiala kodningen av artikelfokus omfattade 58 olika koder, som sedan slogs samman till bredare kategorier.

Riksdagsmotioner kodades utifrån 1) politiskt parti respektive 2) fokus, indelat i sex kategorier (ekonomi/skatter/arbetsmarknad, immigration/

Tabell 1. Kategorier i medieanalysen

Kodtyp	Kategorier	Beskrivning
Artikeltyp	Åsiktsartiklar	Ledare, debatt, insändare, kolumner och krönikor av opinionskaraktär
	Nyhetsartiklar	Nyheter och rapportering från politiska debatter
	Kulturartiklar/övrigt	Essäer, kolumner, krönikor, reportage, intervjuer/porträtt, recensioner, frågespalter
Avsändare	Politiker	Med partitillhörighet
	Journalister	Ledarskribenter, nyhetsjournalister och krönikörer
	Övriga intellektuella	Forskare, författare, kulturpersoner
	Professioner och intresseorganisationer	Yrkesföreträdare, företagare, fackförbund, tankesmedjor, ideell sektor, religiösa företrädare
	Allmänhet	Insändare, debattartiklar eller uttalanden från privatpersoner
Fokus	Svensk politik, allmänt	Artiklar där begreppet samhällskontrakt används generellt för att beskriva samhällsproblem eller politiska förslag, av typen "samhällskontraktet är brutet" eller "återupprätta samhällskontraktet", men som inte tydligt pekar ut ett specifikt sakpolitikområde eller samtidigt pekar ut flera olika områden, t.ex. integration, kriminalitet, välfärd och skatter i samma artikel
	Kriminalitet	Brottslighet, kriminella gäng, polis, terrorism
	Integration och invandring	Flyktingmottagande, integrations- och segregationsfrågor
	Välfärd	Vård, utbildning, socialförsäkringar, tiggeri, socialpolitik, folkhälsa, pensioner, basinkomst, vinster i välfärden
	Ekonomi och arbetsmarknad	Skattepolitik, arbetslöshet, arbetslinjen, företag, börs och finans, filantropi
	Jämlikhet och jämställdhet	Rättvis- och klassfrågor, genus och jämställdhet, samt diskrimineringsfrågor
	Kris och pandemi	Främst coronapandemin, samt krisberedskap
	Svensk politik, övriga sakpolitiska områden	T.ex. landsbygds politik, bostadspolitik, integritetsfrågor, civilsamhällesfrågor, energipolitik, klimatpolitik, försvarspolitik, mediepolitik, jordbrukspolitik, infrastrukturfrågor
	Övrig politik	Utrikespolitik, allmänna artiklar om populism
	Stat-medborgare	Statens relation till medborgare, statsförvaltning, tillit och korruption, social sammanhållning, demokrati och representation, styrning av offentlig sektor, svenska värderingar
Kultur och samhälle	Filosofiska texter, kulturtexter, samhällsförändring, religion, digitalisering, globalisering, individualisering, faktaresistens, konspirations-teorier, kåserier	

integration, kriminalpolitik, utbildning/forskning, välfärd/sjukvård, samt övrigt).

KVALITATIV INNEHÅLLSANALYS

För den kvalitativa analysen fokuserades på den politiska användningen av begreppet samhällskontrakt, med målet att kunna uttala sig om *hur* det används i politisk argumentation med avseende dels på vilket fokus artiklarna har, dels ifråga om hur resonemang förs i relation till begreppet. För detta ändamål valdes ett mindre antal artiklar ut som bedömdes vara representativa för de tre politiska partier som använder begreppet mest frekvent (Moderaterna, Socialdemokraterna och Liberalerna). Artiklarna valdes utifrån de ämneskategorier som identifierats i den kvantitativa analysen som mest typiska för respektive parti, där opinions- eller debattartiklar från partiets företrädare valdes slumpmässigt inom dessa kategorier.

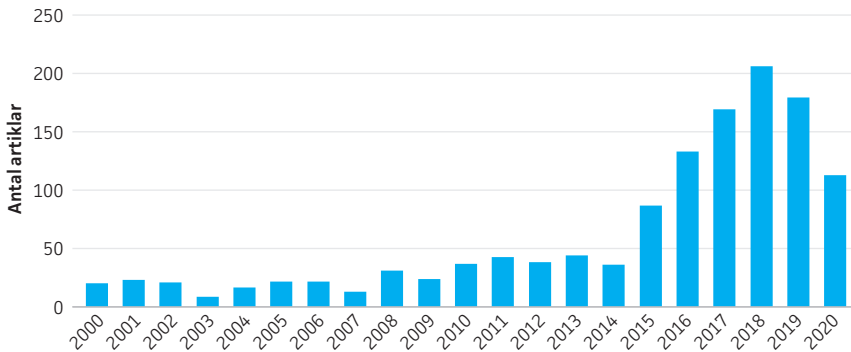
Därtill granskades riksdagsmotioner för att undersöka om retoriken i den mediala debatten återspeglas i faktiska politiska förslag; här analyseras också motioner från Sverigedemokraterna, eftersom de hör till de partier som använder begreppet oftast i motioner. Analysen är huvudsakligen deskriptiv och undersöker texterna med fokus på vilka politikområden de diskuterar, hur författarna beskriver samhällsproblem och på vilka sätt de med sin politik vill bidra med lösningar. Därtill läggs fokus på hur samhällskontrakt som begrepp används retoriskt i kommunikationen med omvärlden när det gäller hur man ser på dessa problem och vilka lösningsförslag man förordar.

Resultat

Detta avsnitt är indelat i en kvantitativ beskrivning av användningen av begreppet samhällskontrakt i medier och en kvalitativ analys av hur det används i olika politiska partiers argumentation.

KVANTITATIV ANALYS: VEM ANVÄNDER BEGREPPET, OCH VAD SYFTAR DET PÅ?

Som framgår av figur 1 så var antalet artiklar som nämnde begreppen samhällskontrakt eller samhällsfördrag relativt lågt och konstant mellan åren 2000 och 2014, varefter användningen ökade dramatiskt. Det går att urskilja tre tidsperioder med olika nivå av användning, där det under perioden 2000 till 2007 publicerades i snitt arton artiklar med begreppen per år. Under perioden 2008 till 2014 steg antalet artiklar till det dubbla, med i snitt 36 artiklar per år; likaså i den tidigare perioden var antalet dock relativt stabilt inom perioden. Från 2015 fram till 2018 ökade sedan antalet artiklar varje år, med en topp under 2018 då det publicerades 206 artiklar. Detta är en tiofaldig ökning jämfört med 2000. Under 2019 mattades användningen av något, för att 2020 minska till 113

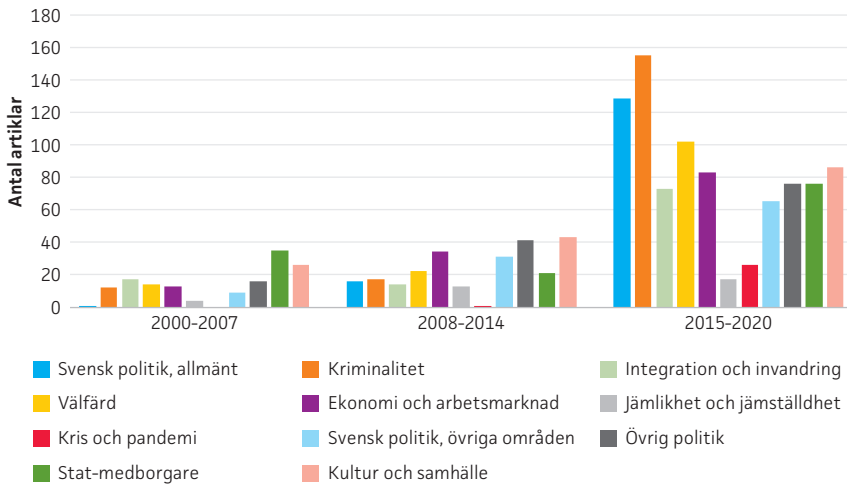
Figur 1. Antal artiklar som använder begreppen samhällskontrakt eller samhällsfördrag, per år

artiklar, vilket fortfarande är nästan sex gånger så många artiklar som under 2000. I den fortsatta analysen har dessa tre perioder jämförts med varandra.

Åsiktsjournalistiken dominerar i materialet (56 %), och denna andel stiger period för period. Kategorin dominerar stort i artiklar som berör politik, med undantag av kategorin "övrig politik" (som främst avser utrikesfrågor), där kulturartiklar är den vanligaste artikeltypen (42 %). Kategorin "stat-medborgare" är ganska jämnt fördelad över åsikts- och kulturjournalistik, men med färre nyhetsartiklar. "Kultur och samhälle" domineras av kulturartiklar (84 %).

Avsändaren är oftast en journalist (55 %) eller en politiker (22 %). Andelen politiker stiger dock i den senare perioden (2015–2020), från 15 till 25 %. Politiker som använder begreppet är oftast moderater (49 %), följt av socialdemokrater (17 %), folkpartister/liberaler (16 %) och centerpartister (7 %). Samtliga partier använder begreppet, men övriga partier nyttjar det endast i enstaka fall. Det är värt att notera att Socialdemokraterna var det parti som oftast använde begreppet under perioden 2008–2014 (35 %), medan Moderaterna och Folkpartiet/Liberalerna vardera använde begreppet i 19 % av artiklarna under denna period. Här är det viktigt att hålla i minnet den stora skillnaden i antalet artiklar under de olika perioderna, där det publicerades 120 artiklar av och om Moderaterna under den senaste perioden, medan det för Socialdemokraterna som dominerade i perioden före, handlade om 13 artiklar.

Hur fokus för artiklarna skiftar presenteras i figur 2. Av diagrammet kan utläsas att i princip alla kategorier ökar över tid, med undantag för jämlikhet och jämställdhet. Detta indikerar att samhällskontrakt som begrepp under den senaste perioden blivit en retorisk figur som appliceras på vitt skilda olika områden. Vissa enskilda händelser har också lett till ett större antal artiklar, exempelvis när man i utrikesrapporteringen noterar att ett land infört ett samhällsfördrag eller liknande mellan olika samhällsaktörer (vilket var fallet i

Figur 2. Fokus i artiklar under olika tidsperioder (antal artiklar)

Irland 2000–2001 och i Finland 2015), eller när Svenskt Näringslivs dåvarande ordförande Leif Östling kritiserade det svenska skattetrycket för att vara för högt ("vad fan får jag för pengarna?").

Om vi istället för antalet artiklar tittar på *andelen* artiklar över tid så är kriminalitet den kategori som totalt sett genererar flest artiklar (14 %); kriminalitet är också en kategori som ökat successivt över tid (tabell 2). En annan kategori artiklar som har ökat markant är de som handlar om "svensk politik, allmänt". För sakområdet kultur och samhälle, som är den näst största totalt sett, är trenden den motsatta: andelen artiklar sjunker över tid, vilket också gäller för kategorin "stat-medborgare" som var vanligast under den första perioden. Övriga kategorier är relativt konstanta, även om de två "övriga" politikkategorierna var vanligare i mellanperioden. Totalt sett går det alltså att se en politisering av begreppet över tid.

Värt att notera är också att politikområdena arbete och välfärd endast förekommer i en mindre del av artiklarna. Arbetslivsfrågor motsvarade totalt endast 3 % av materialet (med den högsta noteringen på 11 % av artiklarna 2014, vilket dock endast utgör fyra artiklar). Välfärdfrågor är i fokus i 11 % av artiklarna, med en toppnotering på 23 % under 2007 (tre artiklar). Endast en bråkdel av artiklarna (1 %) berör socialförsäkringar. Det kan således konstateras att även om arbete och välfärd är centrala frågor i svensk politik så tenderar begreppet samhällskontrakt att handla om andra saker.

Som framgick av figur 1 så är perioden 2015–2020 den där användningen av begreppet ökar som mest. Särskilt gäller det artiklarna om kriminalitet som år från år ökat i antal sedan 2016, från 14 till 22 % av artiklarna. Den allmänna politikkategorierna utgjorde bara en enstaka procent fram till 2018, då den

Tabell 2. Fokus i artiklar, procentuell fördelning per tidsperiod

Period	2000–2007	2008–2014	2015–2020	Totalt
Svensk politik, allmänt	1 %	6 %	14 %	11 %
Kriminalitet	8 %	7 %	18 %	14 %
Integration och invandring	12 %	6 %	8 %	8 %
Välfärd	10 %	9 %	12 %	11 %
Ekonomi och arbetsmarknad	9 %	13 %	9 %	10 %
Jämlikhet och jämställdhet	3 %	5 %	2 %	3 %
Kris och pandemi	0 %	0 %	3 %	2 %
Svensk politik, övriga sakpolitiska områden	6 %	12 %	7 %	8 %
Övrig politik (utrikes/populism)	11 %	16 %	9 %	10 %
Stat-medborgare	24 %	8 %	9 %	10 %
Kultur och samhälle	18 %	17 %	10 %	12 %

plötsligt steg till 26 %, och sedan låg kvar där under 2019 för att sedan sjunka tillbaka till 7 % under 2020.

Riksdagsvalet 2018 och den efterföljande regeringsbildningen var den drivande faktorn bakom det stora antalet artiklar under en period där merparten handlade allmänt om politik och där merparten av de politiska avsändarna var representanter för Moderaterna. Under denna valrörelse använde partiet uttryckligen samhällskontrakt som en del i sin valplattform, vilket förklarar ökningen i den allmänna politikkategori. De artiklar som fokuserar på detta är antingen debattartiklar från politiker, ledare om Moderaternas politik, eller nyhetsartiklar om valrörelsen.

Partier fokuserar också på olika områden när de använder begreppet. Moderaterna använder det främst i samband med områdena allmänpolitik (42 %), kriminalitet (26 %), samt integration och invandring (14 %). Även för Folkpartiet/ Liberalerna handlar användningen främst om integration och invandring (28 %), samt kriminalitet (19 %). Socialdemokraterna använder å sin sida främst begreppet för välfärdspolitik och övriga politikområden (21 % vardera). Centerpartiets andel är i hög utsträckning artiklar om andra politikområden, främst landsbygdspolitik (37 %). Det kan noteras att när flera partier debatterar samma frågor kommer begreppet ibland till användning i kritiska repliker på andra politikers utspel. Samma fokus behöver således inte innebära samma ståndpunkt.

En slutsats är att den ökade användningen av begreppet endast delvis går att spåra till ett ändrat *politiskt fokus*. Det är tydligt hur begreppet har blivit ett allt vanligare *allmänpolitiskt verktyg* som kan appliceras på snart sagt vilket politikområde som helst. Även om vissa områden har ökat mer än andra, särskilt kategorin kriminalitet, så är det den allmänna användningen av begreppet och dess koppling till allehanda politiska problem som tycks ha blivit mer markant

under perioden. Tidigare användes begreppet mera sparsamt i den politiska debatten och förekom i högre utsträckning i kultur- och idékritiska texter och i artiklar om relationen mellan stat och samhälle.

Att begreppet blivit politiskt allmängods syns också i antalet motioner till riksdagen. Totalt identifierades 124 motioner som innehöll begreppet samhällskontrakt; endast ett fåtal var inlämnade före 00-talet. Av dessa handlade en motion från 1892 om strafflagen, en från 1977 om inkomstpolic, två från 1980-talet om skatter respektive livsmedelspolicy, samt sju motioner från 1990-talet om ekonomisk policy, välfärd och vård. Under 2000-talet lämnades 113 motioner in rörande en rad olika politiska frågor. Den absoluta merparten av motionerna (87 %) är från 2015 eller senare. Det bör noteras att samma ledamot kan lämna in samma motion vid flera olika tillfällen, vilket det finns flera exempel på i materialet. Det kan dock konstateras att den ökande användningen från 2015, som medieanalysen pekar på, alltså även visar sig i form av konkreta politiska förslag som behandlats i riksdagen.

Av motionerna var 44 % inlämnade av Moderaterna, 23 % av Sverigedemokraterna och 13 % av Socialdemokraterna. Ekonomi var det vanligaste området (vilket till stor del förklaras av att många motioner är budgetförslag eller reaktioner på regeringens budgetförslag), följt av kriminalitet, integration och välfärd. Det är särskilt värt att notera att medan Sverigedemokraterna har använt begreppet mindre i den mediala debatten, har de varit desto mer aktiva när det gäller motioner. Partiet stod bakom 12 av de 16 motioner som berörde integrationspolitiken. Motioner om ekonomi och kriminalpolitik domineras av Moderaterna, medan motioner inom välfärdspolitiken kommer från en mer blandad skara partier.

KVALITATIV ANALYS: VAD MENAS MED BEGREPPET SAMHÄLLSKONTRAKT?

För att analysera *hur* begreppet samhällskontrakt används i politisk argumentation genomfördes också en kvalitativ studie av artiklar och motioner från de partier som använder begreppet mest (Moderaterna, Socialdemokraterna och Liberalerna, samt avseende motioner även Sverigedemokraterna). Detta ger en bild av hur politikerna använder begreppet för att beskriva samhällsproblem och med vilka medel de vill lösa dessa problem.

Moderaternas användning av begreppet samhällskontrakt utgår primärt från en allmän beskrivning av ansvaret mellan samhälle och medborgare, där denna relation främst tycks handla om lag och ordning, integration, och en tydlig betoning på arbetslinjen. Det innebär att denna typ av artiklar ofta överlappar med dem som handlar om kriminalitet och integration, vilket också utgör partiets övriga fokusområden när begreppet används.

I en debattartikel i *Nerikes Allehanda* (2018-05-21) inför riksdagsvalet 2018 slår partiledaren Ulf Kristersson an tonen genom att identifiera integrationen

som ”vår tids stora ödesfråga”. Invandrare riskerar enligt Kristersson att bli försörjningsstödmottagare och arbetslösa i flera generationer, och ”utanförskapet blir ett hot mot själva samhällskontraktet”. I detta sammanhang är individens åtaganden enligt samhällskontraktet således i stor utsträckning liktydigt med att delta i arbetslivet. Kristersson beskriver flera samhällsproblem med koppling till integrationen: skjutningar, elever som går ut skolan med undermåliga betyg, och arbetslöshet. Han använder retoriska verktyg som att ”Sverige måste agera, innan något går sönder som sen inte kan lagas”. För att lösa problemen identifierar Kristersson tre saker: jobb, språk och ett samhälle som ställer krav. Jobbfrågan översätts till behovet av en större skillnad mellan bidrag och arbete, vilket i praktiken innebär sänkta ersättningar från trygghetssystemen, sänkta skatter på arbete, samt ”inträdesjobb” för nyanlända. Tillgången till välfärdsförmåner föreslås ske stegvis för nyanlända, där det för full trygghet ska krävas att personen antingen arbetar eller är bosatt i landet permanent för att stärka drivkrafterna till arbete och integration. Språkfrågan ska prioriteras genom ökade språkkrav och obligatorisk språkförskola för nyanlända barn.

Denna artikel är ett ganska typiskt exempel på moderat politik, som ofta betonar skattesänkningar och ett striktare välfärdssystem. Den moderata politiken kombineras här med ett tydligt fokus på invandring och integration med förslag som fokuserar specifikt på gruppen nyanlända. Ett samhälle som ”ställer krav” utgår ifrån de grundläggande antaganden som dominerar partiets politik, där ekonomiska incitament är centrala. Samhällskontraktet, ur detta perspektiv, handlar om att delta i samhället genom att arbeta, och politikens roll är att säkerställa att medborgarna gör detta genom att tillgången till trygghetssystemen begränsas. Kriminaliteten som nämns i artikeln (skjutningar) kopplas inte explicit till integration i texten, men i och med artikelns fokus så framstår även detta tema som sammanhängande med nyanlända.

I andra artiklar som mer tydligt fokuserar på brottslighet talas om vikten av mera resurser till polisen och, återigen, integrationsfrågor: i en debattartikel i *Expressen* (2018-07-01) skriver Ulf Kristersson och Tomas Tobé om gängkriminalitet i utsatta områden. De lösningar som föreslås är en stramare migration, krav i skolan, mer resurser till polisen och striktare straff. Arbetslinjen lyfts ofta som den centrala vägen till integrationsmålet, vilket också återspeglas i riksdagsmotioner där arbete framställs som grunden för samhällskontraktet och det sätt på vilket medborgarna antas fullgöra sin del i detta kontrakt (Riksdagsmotion 2018/19:2807).

Det är således tydligt hur Moderaterna använder begreppet samhällskontrakt för att betona de frågor som partiet traditionellt driver. Detta är inte särskilt förvånande – begreppet lånar sig väl till de flesta politiska frågor. Det går också att se en klar kontinuitet över tid: i den tidigare partiledaren Bo Lundgrens retorik användes begreppet för att beskriva ett brutet samhällskontrakt som skulle återupprättas genom ungefär samma medel som Kristersson föreslår: en stat

som ägnar sig mer åt polis än välfärd, och krav på invandrare för att få tillgång till trygghetssystemen (*Dagens Nyheter*, 2002-08-22). Fredrik Reinfeldt tycks å andra sidan inte ha varit lika förtjust i begreppet som sin efterträdare; det förekommer avsevärt mera sparsamt under hans tid som partiledare, medan Kristerssons valplattform är en av orsakerna till den dramatiska ökningen av begreppet i debatten.

Socialdemokraterna använder främst begreppet för att diskutera välfärds- politik, och syftar därmed i lika hög utsträckning som Moderaterna på sina traditionella politikområden. De ställer också välfärdspolitiken emot den integrationspolitik som förespråkas av Moderaterna. I en debattartikel i *Expressen* (2018-07-12) av dåvarande försvarsminister Peter Hultqvist och justitie- och inrikesminister Morgan Johansson diskuteras integration och brottslighet, där Socialdemokraterna som svar på politiska förslag från Moderaterna och Sverigedemokraterna vill föra fram välfärdspolitiken som nyckeln till en lyckad integration. Debattörerna förordar ett ”starkare samhälle” med bättre välfärd, som kombineras med en kamp mot brottsligheten. Samhällskontraktet används i artikeln för att beskriva samhällets ”kitt”, som skapas genom att vi gemensamt betalar skatt och får tillbaka en gemenskap där vi löser problem tillsammans. Artikeln lyfter fram tillit och trygghet som samhällets fundament, och att detta är beroende av en fungerande rättsstat som markerar mot droger, vapen och våld. I artikeln polemiserar debattörerna mot oppositionspartierna som de hävdar förespråkar mer splittring istället för det starkare samhälle som Socialdemokraterna vill se. Det ska åtgärdas genom tryggare bostadsområden, mer jämlik skola och möjligheter till jobb och en aktiv fritid.

Denna artikel fokuserar på liknande teman som Kristerssons (dvs. kriminalitet och arbete), men debattörerna vill satsa på socialdemokratiskt traditionella välfärdspolitiska insatser på strukturell nivå snarare än att integration ska ske genom arbetslinjens ekonomiska incitament. Rättspolitik tycks å andra sidan inte vara någon större stötesten: i båda artiklarna betonas vikten av skarpare markeringar gentemot kriminella.

Arbetslinjen finns representerad hos båda partierna, men den ges olika nyanser. I Socialdemokraternas arbetslinje läggs tyngdpunkten på matchning och utbildning, dock i kombination med hårdare krav på personer med försörjningsstöd. Sjuka och arbetslösa ska ges ersättning, men personer med försörjningsstöd behöver ”bjuda till”, enligt Stefan Löfven (*Göteborgs-Posten*, 2018-07-02), eftersom det ”ingår i samhällskontraktet samtidigt som samhället ställer upp med utbildning och praktik”. Här finns således en arbetslinje som måhända är mindre fokuserad på ekonomiska incitament, särskilt avseende sjuka och arbetslösa, men som helt klart inte är kravlös. Begreppet används också återkommande av socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabi, som främst använder det för att diskutera välfärdssystemet. I en livesändning om sjukförsäkringen på Socialdepartementets twitterkanal i december 2020

uttryckte han sig på följande sätt: "Sjukförsäkringen, våra sociala försäkringar, är helt centrala delar av vårt samhällskontrakt. Om staten ska leva upp till sin del av kontraktet, då måste sjukförsäkringen förbättras."

Socialdemokrater använder även begreppet samhällskontrakt för en rad andra politiska områden. Ett exempel finns i den tidigare partiledaren Håkan Juholts värnande om kulturpolitiken. I en debattartikel i *Dagens Nyheter* (2011-04-21) lyfts detta politikområde fram som en central del i samhällskontraktet, där han särskilt fokuserar på det gemensamma och en kulturpolitik "som utrustar människor med vingar", vilket kopplas till människovärdet och att se människan som medborgare snarare än som kund på en marknad. I riksdagsmotioner använder partiet begreppet mer sparsamt, exempelvis kring regionalpolitiska frågor där det används för att peka på att hela landet ska omfattas av samhällskontraktet (Riksdagsmotion 2020/21:2058).

Liberalerna diskuterar främst samhällskontrakt i relation till integrationsfrågor, även om vissa företrädare använt begreppet också för en rad andra områden (exempelvis Birgitta Ohlsson, som under 2015 återkommande använde begreppet i debattartiklar med olika teman, t.ex. arbetsmoral, offentliga bibliotek, kriminalitet och arbetsrätt). Ett exempel på Liberalernas argumentation i integrationsfrågor finns i en debattartikel i *Expressen* (2017-03-08) av riksdagsledamoten Robert Hannah, som argumenterar för att det skall finnas ett explicit samhällskontrakt som asylsökande ska skriva på när de kommer till Sverige. Artikeln är publicerad på internationella kvinnodagen och fokuserar särskilt på de invandrare som enligt Hannah har en kvinnosyn som inte stämmer överens med svensk lagstiftning och svenska värderingar. Han argumenterar för att asylpolitiken behöver vara feministisk genom att prioritera asyl till kvinnor och utsatta flyktinggrupper, och motverka parallellsamhällen som förtrycker kvinnor. Hannah menar att ett konkret samhällskontrakt som alla asylsökande och de som ansöker om medborgarskap ska underteckna är ett sätt att säkerställa att dessa personer är införstådda med svensk grundlag "och hur vi ser på jämställdhet". Den som inte skriver på ska förvägras uppehållstillstånd eller medborgarskap, och den som sedan begår brott riktade mot kvinnor ska "alltid prövas mot utvisning".

Detta förslag är särskilt intressant eftersom det är ett av få som använder begreppet samhällskontrakt bokstavligen, som ett dokument som ska undertecknas. Det ligger också nära partiets politiska förslag om språkstest som krav för medborgarskap. I senare texter har förslaget bytt namn från samhällskontrakt till ett samhällstest om "frågor och principer som är centrala för vårt demokratiska, sekulära och jämställda samhälle" (<https://www.liberalerna.se/politik/medborgarskap/>, hämtad 2022-02-18). På denna punkt skiljer sig alltså Liberalerna från de flesta andra partier som talar om samhällskontrakt i en mera allmän och ofta metaforisk betydelse, där förslagen om att formalisera detta till ett faktiskt dokument är sällsynta.

Detta politiska förslag kan undersökas närmare genom Hannahs motion till riksdagen (2018/19:2257), där det framgår att förslaget vill skapa en svensk nationell gemenskap som inte baseras på ursprung, utan på idéer. Han hänvisar till andra länder där olika typer av medborgarskaps- och språktest används, som USA och Tyskland, där den sökande måste kunna redogöra för ett antal principer som gäller i samhället (såsom frihet och demokrati). I det tyska systemet ska den sökande också försäkra att denne inte kommer företa eller stödja handlingar som går emot dessa principer. Hannah landar i ett förslag om ett svenskt samhällskontrakt där den sökande förbinder sig till den svenska grundlagens fria demokratiska konstitutionella principer, att inte företa eller stödja handlingar som går emot dessa, genomgå ett språktest, samt ett "lätt kunskapstest om de demokratiska reglerna som återfinns i de svenska grundlagarna". Detta samhällskontrakt ska enligt Hannah leda till att Sverige på riktigt kan "överge blodets gemenskap och istället övergå till idéernas gemenskap". Det som blir särskilt intressant med detta förslag, som i princip villkorar medborgarskap baserat på en persons värderingar, är att det blir formellt bindande. Det framgår inte i motionen, men i debattartikeln beskrivs hur den som begår brottsliga handlingar ska kunna utvisas med hänvisning till de åtaganden som personen gjort i och med detta kontrakt. Därmed blir samhällskontraktet ett verkligt kontrakt, där kontraktsbrott leder till direkta juridiska konsekvenser.

Sverigedemokraterna, slutligen, använder inte begreppet samhällskontrakt i någon större utsträckning i den mediala debatten, men är desto flitigare i att använda det i riksdagsmotioner. Dessa motioner berör huvudsakligen migrationsfrågor, och begreppet används oftast i förbigående för att konstatera att tillit till samhällskontraktet kräver ett stärkt medborgarskap avseende rättigheter och skyldigheter (Riksdagsmotion 2019/20:3051), eller i vissa fall mer flyende om att "upprätthålla det svenska samhällskontraktet", som i en motion om att minska illegal migration för att undvika skapandet av skuggsamhällen (Riksdagsmotion 2019/20:3121). Begreppet tycks således främst användas som en allmän beskrivning av de överenskommelser som kretsar kring medborgarskap, även om partiet också skrivit motioner i andra ämnen där begreppet används. Ett exempel är en motion som argumenterar för mindre lagstiftning i frågor som enskilda avlopp och plastprodukter (Riksdagsmotion 2020/21:728), där miljömedvetenhet beskrivs som en del av samhällskontraktet som inte kan lagstiftas fram.

Diskussion

Begreppet samhällskontrakt har blivit politiskt allmängods sedan 2015; det slog igenom i valrörelsen 2018, för att därefter återigen bli mindre vanligt. Förutom i dess allmänna betydelse så har begreppet framförallt använts i relation till politiska debatter om kriminalitet, integration eller välfärd. Begreppet är dock i stor

utsträckning allmänpolitiskt och kan användas i anknytning till nästan vilken politisk fråga som helst som inbegriper en relation mellan staten eller samhället å ena sidan och medborgarna å den andra. Genom att granska debattartiklar och motioner är det möjligt att konstatera att begreppet i hög utsträckning används för att grunda ett partis traditionella förslag och kärnområden i en kontraktsretorik, samtidigt som bruket av begreppet inte innebär några drastiska förändringar i sakpolitiken: det är främst en retorisk figur som används i en kamp om vilka frågor som ska definiera den politiska dagordningen. Det blir också tydligt att begreppet trots sin innehållsliga flexibilitet är vanligast hos Moderaterna (följt av Socialdemokraterna och Liberalerna), och att andra partiers användning i många fall är ett svar på denna retorik och därmed ett exempel på hur nyttjandet av begreppet kan bli föremål för politisk debatt. Delvis är Moderaternas dominans i materialet en konsekvens av att samhällskontrakt användes som ett kampanjbegrepp i valet 2018, men det kan också antas att begreppets fokus på ömsesidiga rättigheter och skyldigheter passar bättre in i vissa partiers ideologiska position, exempelvis Moderaternas fokus på fri marknad eller Socialdemokraternas välfärdspolitik, som ofta betonar aktiveringspolitiska antaganden om motprestationer. Partierna har då kunnat använda begreppet som ett retoriskt verktyg för att formulera sin ideologiska världsbild på ett slagkraftigt sätt.

Idén om samhällskontrakt tycks vara tilltalande för politiker av olika färg just eftersom den i sig inte lånar sig till en specifik ideologi, utan kan formas till att passa avsändarens önskemål. Samhällskontraktet tycks fungera som en behållare som kan fyllas med nästan vilket politiskt innehåll som helst, eller, i kontraktsterminologi, som ett blankt blad där politiker kan formulera sitt eget kontrakt utifrån sina olika käpphästar. Genom att hänvisa till ett samhällskontrakt uppmanas de potentiella väljarna att tänka i banor av förväntningar, rättigheter och skyldigheter, vilket tolkas olika beroende på vem som sätter agendan. Den ideologiska ammunitionen som partierna laddar det retoriska vapnet med blir här ett sätt att övertyga väljare om att de egna idéerna bäst fångar in dessa ömsesidiga relationer och erbjuder lösningar på de problem som just nu hotar samhället, samt att de politiska förslag som lanseras också fungerar bäst för att lösa de aktuella samhällsproblemen. Det blir således en strid om vems idéer som ska betraktas som giltiga, och när flera partier använder samma vapen, som under valrörelsen 2018, ställs olika tolkningar av samhällskontraktet mot varandra. Då används begreppet och den ideologiska ammunitionen för att skjuta motpartens argument i sank. Samtidigt förekommer uttrycket endast sparsamt hos företrädare för andra partier, såsom Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna (även om de senare använder det i högre utsträckning i motioner), vilket skulle kunna tyda på att det finns en större benägenhet att resonera utifrån kontraktualistiska synsätt i politikens mittfåra.

Politiska konflikter kan förstås utifrån teorier om hur dagordningar bestäms (Rochefort & Cobb 1994). Valrörelsen 2018 är ett exempel på hur begreppet samhällskontrakt lanserades som en tankefigur för att beskriva både problem och lösningar – kampen om problemdefinitionen handlade om att argumentera för ett upplöst kontrakt som behövde återupprättas via politiska reformer. Det är också tydligt hur dessa debatter innebär att politiska motståndare glorifierar de egna företrädarna och demoniserar företrädare för andra partier (Sabatier et al. 1987) – vilket leder till en polarisering av frågor till positioner som genom dessa mekanismer framstår som oförenliga. Även i sakfrågor där partierna egentligen inte står så långt ifrån varandra blir det viktigt att framhäva skillnaderna för att det politiska spelet ska kunna vinnas. Ett exempel från medieanalysen är debatten om brottslighet, där både Moderaterna och Socialdemokraterna förordar förstärkningar av polis, men där denna sakfråga ramas in genom olika bredare politiska idéer. Polisen blir i det förra fallet ett exempel på det kravställande samhällskontraktet med fokus på lag och ordning, medan den i det senare blir en del av ett starkt välfärdssamhälle.

När detta skrivs har ytterligare en valrörelse genomförts i vilken begreppet samhällskontrakt inte tycks ha haft samma politiska attraktionskraft. Den minskning i användningen under 2019 och 2020 som visats ovan är en konsekvens av att valrörelsen kom till ända, men tycks också ha sin grund i att politikerna har börjat använda andra begrepp, trots att problemen kvarstår. Bruket av begreppet samhällskontrakt speglar således inte den reella politiska verkligheten utan retoriska eller partistrategiska överväganden. Den politiska debatten är trendkänslig, och ett politiskt vapen kan förbrukas och framstå som gammalt och obrukbart, även om debatten i valrörelsen 2022 i ännu större utsträckning präglades av de ämnen som var framträdande 2018: brottslighet, integration och invandring. Under den senare valrörelsen har nya politiska koalitioner bildats där den största förändringen ligger i att partier som tidigare tagit avstånd från Sverigedemokraterna har förändrat sin strategi och retorik i syfte att erövra regeringsmakten. I de kampanjer som skett under 2022 har Moderaternas fokus skiftat från samhällskontrakt till att ”få ordning på Sverige”, vilket även om det bygger på en liknande grundanalys kan sägas poängtera andra dimensioner: från ömsesidiga överenskommelser till att staten ingriper och styr upp ett kaotiskt samhälle. Denna förändring innebär att andra idéer anförs som centrala (präglade av ett mer auktoritärt förhållningssätt) och att nya koalitioner betraktas som nödvändiga (Archer 1996). Begreppet samhällskontrakt är dock seglivat och kan förväntas dyka upp i debatter även i framtiden, om än inte i samma utsträckning. Av denna analys att döma kommer begreppet även då troligen användas för att förpacka partiernas traditionella ideologiska idéer.

ETT SVENSKT SAMHÄLLSKONTRAKT?

Den politiska debatten är i någon mening en strid om hur det svenska samhällets historia, nutid och framtid ska definieras. Användningen av begreppet samhällskontrakt i politisk debatt ställer därmed frågan om hur ett typiskt svenskt samhällskontrakt skulle kunna formuleras, och vilken politisk agenda som på bästa sätt upprätthåller denna idé om Sverige.

Henrik Berggren och Lars Trägårdh för i boken *Är svensken människa?* (2015) fram idén om *statsindividualism* som ett grundläggande antagande bakom den svenska modellen och för svensk politisk tradition. Statsindividualismen innebär en organisering av samhället genom kollektiva lösningar för att stödja en större individuell frihet, och bygger på idéer om individualism och tillit till samhällsliga institutioner. Svenskar, menar de, hyllar det kollektiva men söker det individuella. Denna idé är enligt Berggren och Trägårdh fundamentet i ett samtida svenskt samhällskontrakt, som betonar både individens rättigheter och skyldigheter gentemot samhället, och som skapar ett starkt samhälle som gör individer autonoma i relation till familje- och släktband. Deras beskrivning av värderingar som typiskt svenska ska här förstås i betydelsen att de är vanligt förekommande och därmed har en inverkan på hur samhället organiseras, snarare än att de bygger på något slags unik ”svensk” nationalkaraktär.

Idén om ett grundläggande svenskt samhällskontrakt baserat på statsindividualism har dock kritiserats utifrån premissen att den svenska socialdemokratiska traditionen snarare bygger på kollektivistiska idéer om jämlikhet, och att Berggren och Trägårdh överdriver den individualistiska dimensionen i byggandet av den svenska välfärdsstaten (Bengtsson 2020). Med detta synsätt blir också skiljelinjerna mellan de politiska partierna tydligare: även om arbetslinjen är en fundamental princip för såväl socialdemokrater som moderater så baseras deras tolkning av begreppet på olika ideologiska grundantaganden.

Analysen av det empiriska materialet indikerar att Moderaternas och Socialdemokraternas användning av begreppet idealtypiskt bygger på olika tolkningar av det svenska samhällskontraktet, där Moderaterna betonar ett kravställande samhälle medan Socialdemokraterna vill se ett starkt samhälle med välfungerande trygghetssystem. De olika partierna har också olika tolkningar av samhällskontraktet, och vem som ”bryter” mot det. I Moderaternas retorik är det tydligt att det är (vissa av) medborgarna som inte lever upp till de normer som samhället står för (exempelvis arbetslinjen). I debatterna om kriminalitet är denna retorik ett skolboksexempel på en konservativ reaktion på anomi (Durkheim 2012), och att betona samhällskontraktet blir då ett sätt att markera gränserna för det normativt acceptabla. Samma retorik skymtas dock också hos Socialdemokraterna, t.ex. i Stefan Löfvéns uttalande om att försörjningsstödmottagare behöver ”bjuda till”. Socialdemokraterna betonar

dock i högre utsträckning vikten av att samhället håller sin del av ”kontraktet”, exempelvis genom en välfungerande sjukförsäkring.

Dessa skillnader till trots finns det också vissa likheter i de två partiernas grundläggande antaganden, som i någon mån kan hänföras till den typ av gemensamma politiska tradition som Berggren och Trägårdh (2015) anför. I denna finns en samhällelig överenskommelse byggd kring arbetslinjen och plikten att bidra till samhället. Arbetslinjen är den princip som återkommer över hela den politiska skalan och som kan sägas utgöra det svenska samhällskontraktets fundament (Ståhl 2023), vilket också blir tydligt i det empiriska materialet. Idén om arbetslinjen har dominerat svensk arbetsmarknads- och välfärdspolitik under lång tid (Berggren & Trägårdh 2015; Junestav 2004) och beskriver de tänkta motprestationer som medborgare förväntas acceptera i utbyte mot sociala rättigheter. Utifrån denna är det dock möjligt för de olika partierna att vara oense om såväl mål som medel, vilka fenomen som betraktas som samhällsproblem, och vilka lösningar de kräver. Skillnaderna kan dock antas ha minskat i takt med att det svenska politiska landskapet har förflyttat sig högerut, och att Socialdemokraternas politik blivit allt mindre fokuserad på ekonomisk jämlikhet (Therborn 2018). En kravställande arbetslinje och en striktare välfärdspolitik blir därmed en återkommande politisk lösning både bland moderater och socialdemokrater.

SAMHÄLLSKONTRAKT SOM METAFOR ELLER FAKTISKT KONTRAKT

En retorisk figur kan ta sig olika uttryck. Den kan användas i form av en metafor, där kontraktsterminologin blir ett sätt att sätta ord på och diskutera relationen mellan stat och individ. I denna typ av användning, som är den vanligaste, är det inte tal om att medborgarna ska godkänna eller underteckna ett faktiskt kontrakt. Den politiska debatten handlar snarare om hur innehållet i ett sådant tänkt kontrakt bör se ut – vilka överenskommelser som samhället ska bygga på, vilka förväntningar samhället ska ha på sina medborgare, och vice versa.

Liberalernas förslag om ett explicit samhällskontrakt är i detta avseende intressant och föranleder en diskussion om hur bokstavligt begreppet används i den politiska debatten. Det är inte alltid säkert att den som använder en metafor är medveten om att det är en metafor det handlar om, och metaforer som inte igenkänns som sådana kan bli smått absurda om de tolkas bokstavligt (Asplund 2002). Liberalernas förslag skulle möjligen kunna avfärdas på denna grund. Dock är det relevant att ställa frågan om vad denna bokstavliga användning av kontraktsterminologin säger om partiets förhållningssätt till relationen mellan stat och medborgare. En tolkning är att Liberalernas förslag är en variant på Trägårdhs uppmaning att bygga integrationspolitiken på svenska värderingar (*Expressen* 2016-07-13), som i hans tolkning likställs med idén om statsindividualism. I Liberalernas tappning är det grundlagens demokratiska konstitution

som utgör den gemensamma värderingen, men också värderingar som frihet och jämställdhet. Som motargument till förslaget går det att hävda att det bör vara självklart att en nyanländ medborgare förbinder sig att följa ett lands lagstiftning och bestraffas när detta inte är fallet (vilket gäller för alla medborgare), och då är det svårt att se åtminstone det juridiska mervärdet av att fastställa samma sak i ett samhällskontrakt. Mer intressanta är de värderingar som Liberalerna uppmärksammar som inte är definierade i lagstiftningen, där förslaget blir en form av åsiktsreglering utifrån tanken att samhället är en idégemenskap snarare än byggd på härkomst och blodsband. En kritik mot detta resonemang är att det i praktiken blir komplicerat att förhålla sig till kontraktbaserade värdegemenskaper, särskilt när kontraktet bara gäller invandrare och inte de som fötts i landet.

När samhällskontrakt tolkas bokstavligt är det lätt att hamna i denna typ av problem, eftersom det genast blir en fråga om exakt vilka värderingar som ska inkluderas, på vilket sätt, och inte minst hur kontraktsbrott ska hanteras. Detta mynnar ut i en kontraktbaserad syn på relationen mellan stat och medborgare där kontraktet upphört att vara en metaforisk representation av gemensamma normer, för att istället bli en formaliserad överenskommelse som mera liknar ett anställningskontrakt. En sådan syn på relationen mellan stat och medborgare kan betraktas som överrationaliserad, och den sociologiska ryggmärgsreflexen att avfärda idén om samhällskontrakt som naiv (Sulkunen 2007) framstår i detta fall som befogad. I den mån denna typ av fastställda normer ska finnas vore det mera rimligt att hänvisa till lagstiftningen som redan är att betrakta som det kontrakt som reglerar vad som är tillåtet respektive inte. Lagen begränsar sig också tydligt till att reglera medborgarnas *handlingar*, medan värderingar och åsikter inte regleras utan tillåts förbehållslöst via yttrandefriheten. En metaforisk användning av samhällskontrakt kan ovanpå en sådan grund underlätta en debatt om värderingar och hur dessa ska omsättas i politisk handling.

Slutsatser

Begreppet samhällskontrakt kan användas som ett retoriskt vapen i politiska debatter, och detta vapen kan laddas med olika ideologisk ammunition. Politiker strider om hur samhällskontraktet ska definieras och vad det omfattar, och hur den typ av "utanförskap" som beskrivs ska förhindras med olika typer av politiska reformer. Det kan också användas som ett praktiskt politiskt instrument i form av explicita kontrakt mellan staten och dess medborgare, eller kanske främst mellan staten och invandrare.

I analysen av den politiska användningen av begreppet framkommer att politiker huvudsakligen använder samhällskontrakt på ett tämligen vagt sätt för att beskriva relationen mellan samhälle och medborgare. En slutsats som

kan dras från denna analys är således att samhällskontrakt i politiska sammanhang är att betrakta som en retorisk figur som saknar politisk färg, och att det använts av såväl vänster- som högerpolitiker för att argumentera för olika politiska förslag. I denna användning förblir begreppet generellt sett outvecklat. Detta innebär också att det som vapen har en viss flexibilitet, just genom att det kan ges olika betydelser.

Samtidigt tycks begreppet vara lättare att kombinera med vissa partiers politik, och är vanligast i retorik från Moderaterna, Socialdemokraterna och Liberalerna. Denna användning tycks grunda sig i såväl gemensamma politiska grundidéer som är möjliga att formulera i kontraktstermer, såsom arbetslinjen, men skiljer sig också åt i hur de ramas in baserat på de olika partiernas ideologiska positioner.

Sammantaget bidrar denna studie till förståelsen hur svensk politisk debatt har utvecklats, sett ur linsen av samhällskontrakt som ett retoriskt begrepp. Genom sin breda tillämpbarhet speglar debatter utifrån begreppet såväl politiska antaganden som kan hänföras till fundamentala samhälleliga normer, som politiska skiljelinjer som resulterar i olika tolkningar av samma begrepp.

Referenser

REFERERADE NYHETSARTIKLAR OCH WEBBSIDOR

- Hannah, R., 2017. "Vi måste sluta ta emot män som hatar kvinnor", *Expressen*, 2017-08-08.
- Hultqvist, P. & Johansson, M., 2018. "Så föder M och SD gängkriminaliteten", *Expressen*, 2018-07-12.
- Jansson, M., 2018. "S vill skärpa kraven för att få stöd", *Göteborgs-Posten*, 2018-07-02.
- Juholt, H., 2011. "Alla ska kunna ta del av kulturen – oavsett plånbok", *Dagens Nyheter*, 2011-04-21.
- Kristersson, U., 2018. "Sänk bidragen för arbetslösa och skatten för de som arbetar", *Nerikes Allehanda*, 2018-05-21.
- Kristersson, U. & Tobé, T., 2018. "Gängen ska knäckas och straffas hårdare", *Expressen*, 2018-07-01.
- Lundgren, B., 2002. "Låt socialbidraget vara ett lån", *Dagens Nyheter*, 2002-08-22.
- Trägårdh, L., 2016. "Alla vill vara svenskar", *Expressen*, 2016-07-13.
- <https://www.liberalerna.se/politik/medborgarskap/>, hämtad 2022-02-18.

RIKSDAGSMOTIONER

- Riksdagsmotion 2018/19:2257. "Det svenska samhällskontraktet". Liberalerna, Robert Hannah.
- Riksdagsmotion 2018/19:2807. "Hela Sverige ska jobba". Moderaterna, Jessica Polfjärd m.fl.

- Riksdagsmotion 2019/20:3051. "En hållbar och rättssäker asylpolitik".
Sverigedemokraterna, Paula Bieler m.fl.
- Riksdagsmotion 2019/20:3121. "Krafttag mot illegal migration för ett säkrare Sverige".
Sverigedemokraterna, Paula Bieler m.fl.
- Riksdagsmotion 2020/21:728. "Marin miljö och vattenvård". Sverigedemokraterna,
Martin Kinnunen m.fl.
- Riksdagsmotion 2020/21:2058. "Regionalpolitik för ökad tillväxt och jämlikhet".
Socialdemokraterna, Emilia Töyrä m.fl.

LITTERATURREFERENSER

- Archer, Margaret S., 1996. *Culture and agency: The place of culture in social theory*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Asplund, Johan, 2002. *Avhandlingens språkdiräkt*. Göteborg: Korpen.
- Bengtsson, Erik, 2020. *Världens jämlikaste land?* Lund: Arkiv.
- Berggren, Henrik & Trägårdh, Lars, 2015. *Är svensken människa? Gemenskap och
oberoende i det moderna Sverige*. Stockholm: Norstedts.
- Bryman, Alan, 2018. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Durkheim, Émile, 2012. "Sociologins metodregler", s. 56-216 i Kullenberg, Christopher
(red.), *Tre klassiska texter*. Göteborg: Korpen.
- Gough, John Wiedhofft, 1957. *The Social Contract: A Critical Study of Its Development*.
Oxford: Oxford University Press.
- Junestav, Malin, 2004. *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-
2001*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Lessnoff, Michael, 1990. *Social Contract Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Rawls, John, 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rochefort, David A. & Cobb, Roger W., 1994. "Problem Definition: An Emerging
Perspective", s. 1-31 i Rochefort, David A. & Cobb, Roger W. (red.), *The Politics of
Problem Definition*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Sabatier, Paul, Hunter, Susan & McLaughlin, Susan, 1987. "The Devil Shift: Perceptions
and Misperceptions of Opponents", *The Western Political Quarterly* 40(3),
s. 449-476.
- Ståhl, Christian, 2023. *Samhällskontrakt*. Stockholm: Liber.
- Sulkunen, Pekka, 2007. "Re-inventing the Social Contract", *Acta Sociologica* 50(3),
s. 325-333.
- Therborn, Göran, 2018. *Kapitalet, överheten och alla vi andra: Klassamhället i Sverige
- det rådande och det kommande*. Lund: Arkiv förlag.